Atbalsts skolēniem teksta lasījuma jeb skatuves runas priekšnesuma sagatavošanā

Sandra Okuņeva, Mg.philol.

Skatuves runas skolotājs

IESĀCĒJS

LIETPRATĒJS

DARĪTĀJS

EKSPERTS

Meistarklases mērķis un saturs

- dalīties pieredzē un pilnveidot meistarklases dalībnieku kompetences skolēnu skatuves runas priekšnesuma sagatavošanā

- aktualizēt teksta lasījuma sagatavošanas pamatprincipus skatuves runas konkursa «Zvirbulis» vērtēšanas kritēriju kontekstā

- praktizēt vingrinājumus teksta domas labākai izpratnei, priekšstatu gleznu veidošanai, kā arī attieksmes paušanai

TEKSTA LASĪJUMS. DEKLAMĀCIJA. SKATUVES RUNAS PRIEKŠNESUMS

Skatuves runas priekšnesums: teksta lasījums jeb deklamācija

– latīņu valodā *declamatio* ‘vingrināšanās daiļrunā’

1. Daiļruna, izteiksmīgas runas māksla, šīs mākslas priekšnesums, daiļlasīšana.
2. Dzejoļa skaitīšana, deklamēšana.

Lasīt. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1.–8. Rīga, Zinātne, 1972.–1996.
Pieejams: https://tezaurs.lv/las%C4%ABt:1#s5
Deklamācija. Svešvārdu vārdnīca.
Pieejams: https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?g=1&r=1107&q=deklam%C4%81cija
https://tezaurs.lv/deklam%C4%93t:1

Deklamēt – izteiksmīgi runāt, lasīt (daiļdarbu)

Deklamators – daiļrunātājs, cilvēks, kas apguvis mākslu

Deklamēšana – deklamācija:

melodeklamācija – dzejas vai prozas lasīšana mūzikas pavadījumā

recitācija (recitēt, latīņu valodā *recitare*) – lasīšana priekšā klausītājiem

rečitatīvs – vokālā forma, ritmiski brīvu frāžu lietošana

reps — dziesmas improvizēta runāšana ātrā tempā

Reps teātra izrādē

(R. Blaumanis. Pazudušais dēls. Režisors Reinis Suhanovs. Valmieras Drāmas teātris. *36:20-37:00.*)

SKATUVES RUNAS KONKURSS

Skolēnu skatuves runas konkurss NOLIKUMS

MĒRĶIS

Bērnu un jauniešu kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā lietpratības veicināšana.

UZDEVUMI

- Attīstīt un pilnveidot bērnu un jauniešu skatuves runas kultūru un aktiermeistarību.
- Profesionāli novērtēt dalībnieku skatuves runas iemaņas un prasmes un sniegt metodiskos ieteikumus skolēnu skatuves runas pilnveidei.
- Sekmēt bērnu un jauniešu interesi par latviešu un pasaules literatūras mantojumu un devumu latviešu nacionālās kultūras veidošanā.

Skolēnu skatuves runas konkurss "Zvirbulis 2027"

10. Konkursa norises nosacījumi:

10.1. Priekšnesuma izpildījums tematiski jāsaista ar skolēna spēju literārā darba autora vārdiem paust izpratni, prieku, izbrīnu, redzējumu par šī laika aktuālām tēmām: dzīvība, brīvība, zināšanas, atbildība, tolerance, ģimene, tradīcijas.

10.2. Dalībnieks runā vienu prozas un vienu dzejas darbu. Vienu no darbiem var izpildīt latviešu valodas dialektā/izloksnē .

10.3. Katra atsevišķā literārā darba priekšnesuma ilgums **nedrīkst pārsniegt 3 minūtes.**

10.4. Dalībnieki konkursā piedalās šādās vecuma grupās:

- 1.klases grupa;
- 2.-3.klašu grupa;
- 4.- 6.klašu grupa;
- 7.- 9.klašu grupa;
- 10.-12.klašu grupa;
- profesionālās izglītības iestāžu audzēkņi.

1.kārta – no 2027.gada janvāra līdz februārim notiek pašvaldībās un profesionālās izglītības iestādēs: Liepājā "Zvirbulis 2027" plānots **10., 11., 12.februārī.**

2.kārta – 2027.gada martā – aprīlī notiek valstspilsētās/kultūrvēsturiskajos novados:

4. martā – Liepājā, Liepājas Bērnu un jaunatnes centrā “Vaduguns”.

Skatuves runas vērtēšanas kritēriji

VĒRTĒŠANA

14. Konkursa 1.kārtu vērtē pašvaldības izveidota vērtēšanas komisija.
15. Konkursa 2 kārtu vērtē VIAA apstiprināta vērtēšanas komisija.
16. Skatuves runas vērtēšanas kritēriji (max 50 punkti):
16.1. domas atklāsme (runas loģika un runātāja uzdevums) - 10 punkti,
16.2. spilgtu priekšstatu gleznu esamība un atklāsme klausītājam (teikto redzēt, dzirdēt, saprast) - 10 punkti
16.3. kontakts ar klausītāju (kam runā) - 10 punkti,
16.4. skaidra dikcija un artikulācija - 10 punkti,
16.5. repertuāra atbilstība runātājam (vecums, individualitāte) - 10 punkti.

17. Saskaņā ar vērtēšanas komisijas vērtējumu dalībnieki saņem augstākās pakāpes diplomus, I, II, III pakāpes diplomus un pateicības:

Augstākās pakāpes diploms	- 45-50 punkti,
I pakāpes diploms	- 40 – 44,99 punkti,
II pakāpes diploms	- 35 – 39,99 punkti,
III pakāpes diploms	- 30 – 34,99 punkti,
Pateicība par piedalīšanos	līdz 29,99 punktiem.

Skolēnu skatuves runas konkurss. NOLIKUMS. Valsts izglītības attīstības aģentūra, 17.09.2026. Pieejams: Nolikums 2027

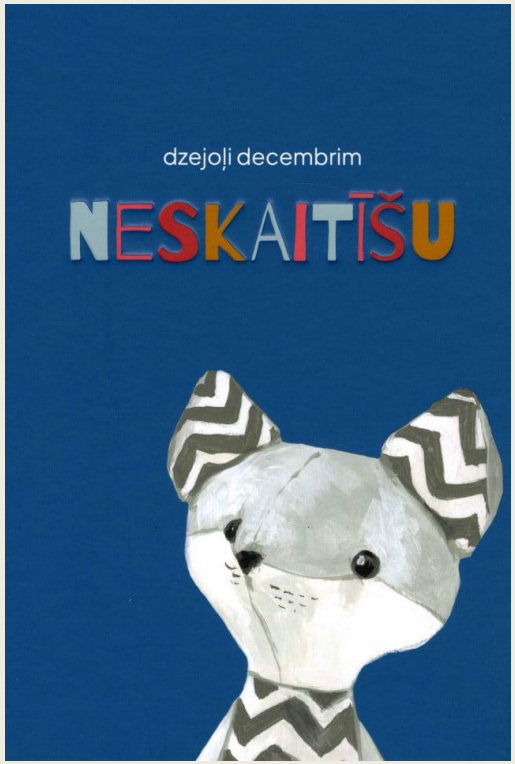
2026. gada 20. oktobrī Valsts izglītības attīstības aģentūras organizēts **informatīvi izglītojošs seminārs** skolu teātru režisoriem/ skatuves runas pedagogiem **par** aktualitātēm 2026./2027. mācību gadā un **metodiskajiem ieteikumiem, gatavojot skolēnus skatuves runas konkursiem**, kā arī iestudējot izrādes.

VIAA Interešu izglītības atbalsta nodaļas vecākā eksperte Dace Jurka,
tālr.60001626; 29179179, e-pasts: dace.jurka@visc.gov.lv.

Ieteikumi seminārā

- Laiks. Lai skolotāji atceras izmantot hronometru.
- Varēšana (atbilstoši vecuma grupai).
- Lai skolēniem prieks.
- Lai kustības nav mākslīgas, iestudētas.
- Lasīt nolikumu.
- VIAA mājaslapā norādīti eksperti, ar kuriem var konsultēties. (?)

DZEJOĻA LASĪJUMA SAGATAVOŠANA

Teksta izvēle / repertuārs

- Veicināt skolēna izvēli! *Sameklē sev tīkamus 3 līdz 5 dzejoļus (5–8 panti), lai kopā ar skolotāju varētu izvēlēties vienu, kuru gatavot deklamācijai!*

- Iespējamie meklējumu virzieni:
  - aktualitātes (2025 – Liepāja svin savu 400 gadu dzimšanas dienu, 2027 – kultūras galvaspilsēta u.tml.);
  - autori-jubilāri (Olafs Gūtmanis, Andris Vējāns, Vitauts Ļūdēns, Imants Auziņš, Viktors Avotiņš, u.c.);
  - jaunākie dzejas krājumi (LALIGABA nominanti. 2026: Agnese Rutkēviča "Vientulības drošības noteikumi", Artis Ostups "Patiesība", Ivars Šteinbergs "Stāsti", Jānis Rokpelnis "Nomods", Ligija Purinaša "Magnificat". Pieejams: https://www.laligaba.lv/);
  - tuvu autoru dzejas krājumi, aktuālas tēmas.

Darbs ar tekstu izpratnes veidošanai

1. Doma → Kas pateikts, par ko vēstī dzejolis?
2. Struktūra → Kā secīgi doma izklāstīta?
3. Priekšstatu gleznas → redzēt, dzirdēt, saost, sagaršot, sataustīt.
4. Attieksme → nojaušamais autora un lasītāja/runātāja vērtējums. Ko es gribu pateikt?
5. Runa → izcēlumi, pauzes, skaļums, temps, tembra maiņa. Kā pateikt precīzāk?

DARBS AR TEKSTU. PIEMĒRS

2019

Inese Zandere (1958) – dzejniece, publiciste un redaktore, bērnu grāmatu autore un izdevēja.

Ļaunzemes karte

– Zeme ir pilna ceļu un taku!
– Pilna dziļu bedru un aku…

– Pļaviņā taureņi rotaļājas!
– Bites un suņi kož bērniem kājās.

– Augsti ir kalni un līganas lejas.
– Lejā ripojot, nobrāztas sejas.

– Upēm ir līči un ezeriem salas.
– Kurš tajos iekrīt, tas ir pagalam.

– Draugi uz ielas spēlēties sauc!
– Mašīna katram lai virsū brauc!

Lauma ļaunā un lauma labā –
kartē skatoties, strīdējās abas,

ilgi strīdējās, karti pētot:
vai mājās bērns nokļūs pie mammas un tēta?

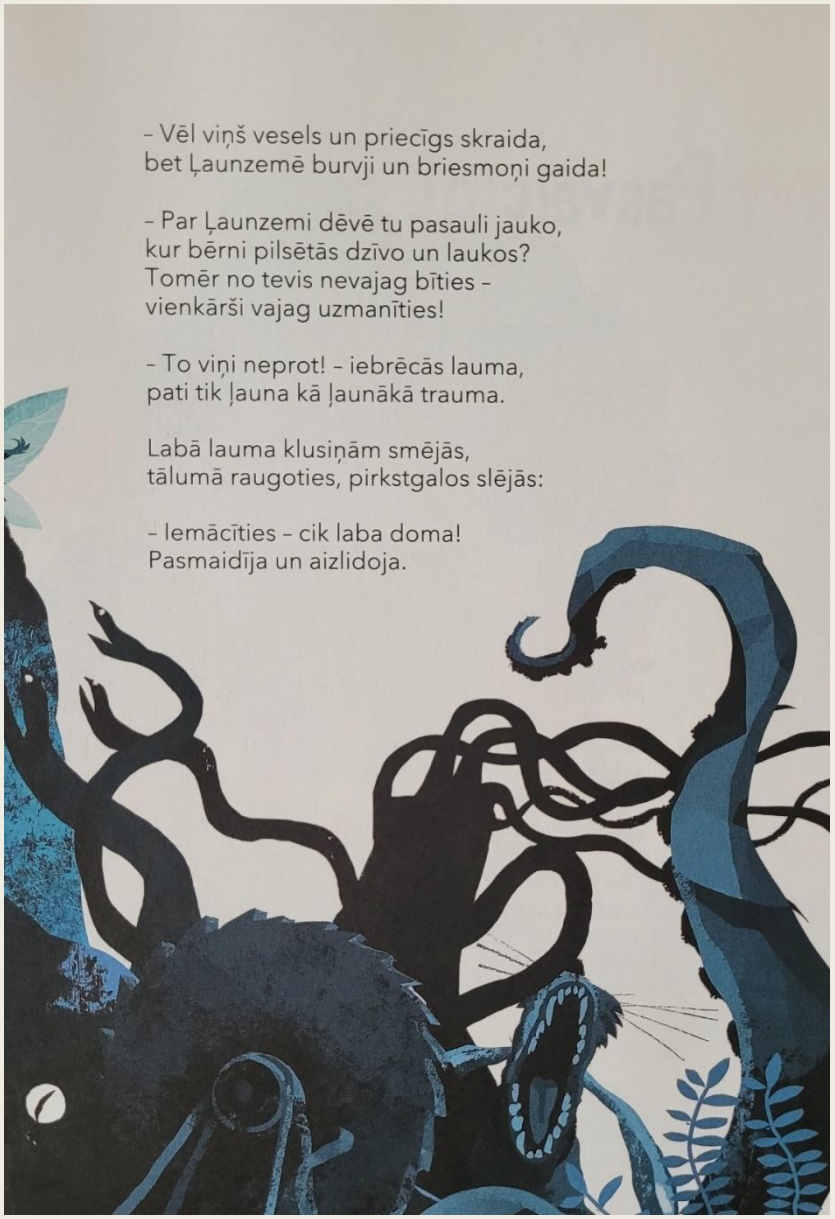
– Vēl viņš vesels un priecīgs skraida,
bet Ļaunzemē burvji un briesmoņi gaida!

– Par Ļaunzemi dēvē tu pasauli jauko,
kur bērni pilsētās dzīvo un laukos?
Tomēr no tevis nevajag bīties –
vienkārši vajag uzmanīties!

– To viņi neprot! – iebrēcās lauma,
pati tik ļauna kā ļaunākā trauma.

Labā lauma klusiņām smējās,
tālumā raugoties, pirkstgalos slējās:

– Iemācīties – cik laba doma!
Pasmaidīja un aizlidoja.

Doma → Kas pateikts, par ko vēstī dzejolis?

Izlasi dzejoli! (Klusi, skaļi)

Kādas sajūtas: patika/ nepatika?

Par ko ir dzejolis?

Apskati ilustrācijas pie dzejoļa!

Kā varētu formulēt dzejoļa galveno domu?

Dzejolis atklāj pasaules pretrunīgo iedabu. Pasaulē var būt gan daudz skaistā un brīnumainā, gan biedējošā un bīstamā.

2. Struktūra → Kā secīgi doma izklāstīta?

Kā izkārtotas dzejoļa rindas?

Ko atgādina dzejolis?

Kas ir atšķirīgais katrā vārsmā?

Kas ir pateikts pirmajās, kas – pēdējās divrindēs?

Kuras teksta daļas ir citādas? Pamato savu viedokli!

Divrindēs atveidots dialogs, kurā katrā vārsmā apgalvots pretējs viedoklis par to, kas sagaidāms, iepazīstot pasauli. Dzejoļa pēdējās divrindēs izskan ideja par svarīgu prasmi pasaules izpētē – jāmācās būt vērīgam un uzmanīgam.

3. Priekšstatu gleznas → redzēt, dzirdēt, saost, sagaršot, sataustīt.

Kas sarunājas / strīdas?

Ko un kā stāsta Labā lauma?

Ko un kā saka Ļaunā lauma?

Kāda izskatās Labā lauma?

Kāda izskatās Ļaunā lauma?

Iztēlojies abu laumu piesaukto! Kas no tā ir saredzams, kas – sajūtams?

- Ceļi, takas
- Taureņi rotaļājas
- Kalni un lejas
- Upes un ezeri
- Draugi uz ielas
- Vesels, priecīgs
- Uzmanīties!

- Bedres, akas
- Bites dzeļ un suņi kož
- Krītot nobrāztas sejas
- Var iekrist
- Mašīna uzbrauc
- Burvji un briesmoņi
- Neprot!

4. Attieksme → Ko es gribu pateikt?

- Kuras laumas teiktajam es pievienojos? Kāpēc?
- Kādu noskaņu es gribētu radīt klausītājos?

Lai arī pasaulē var būt daudz briesmu, ja būsi uzmanīgs, piedzīvosi daudz skaistā un brīnumainā.

Iedrošināt saskatīt labo.

5. Runa → Kā pateikt precīzāk?

Izcēlumi, pauzes, skaļums, temps, tembra maiņa.

Tembra maiņa: maigi sološā Labā lauma un biedējošā Ļaunā lauma.

Priekšnesuma sagatavošana

- Teksta apguve → iemācīties no galvas.
- Priekšnesuma apguve un nostiprināšana → ķermeņa valodas signālu (stāja, acu kontakts, mīmika, roku žesti) precizēšana.
- Uzstāšanās treniņš.

Priekšnesums

Apguve

IZPRATNE

VINGRINĀJUMI

Vingrinājumi priekšstatu gleznu veidošanai

- Pastāsti, kas redzams Tava viedtālruņa ekrānā/ somā/ kabatā!
- Pastāsti, ko Tu redzi, dzirdi, saod, sajūti, ieejot klasē / savā istabā / sporta zālē!
- Pastāsti, kāds ir Tavs sapņu tālrunis / Tavs sapņu suns / sapņu soma!
- Pastāsti par ielu ar ļoti dzīvu satiksmi!
- Pastāsti par ziedošu pļavu!

Vingrinājumi attieksmes veidošanai

Izvēlies kādu izteikumu un pasaki to, ietverot atbilstošu attieksmi!

- Priecājies!
- Brīnies!
- Baidi!
- Garlaikojies!
- Mierini!

Literatūra

- Alekse, I. *Runātprasme*. Rīga: Raka, 2003.
- Apele, A. *Prasme runāt publiski*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2011.
- Apele, A. *Runas māksla*. Rīga: Zinātne, 1982.
- Ceplītis, L., Katlape, N. *Izteiksmīgas runas pamati*. Rīga: Zinātne, 1968.
- Daudziņa, Z. *Runā droši!* Rīga: Zvaigzne ABC, 2023.
- Mendziņa, Dz. *Vārds, doma, runa*. Rīga: Sol Vita, 2004.

Attēli no: https://www.shutterstock.com/, https://clipart-library.com/, www.buki.lv, https://www.lovekids.com.sg/, ttps://www.liepajniekiem.lv/zinas/kulturvide/kultura/foto-drosme-runat-liepaja-aizvadits-konkurss-zvirbulis-2026/, https://www.magnific.com/, https://medium.com/, www.lsm.lv